

Actief in een studentenvereniging

*Een empirisch onderzoek naar de participatie in
studentenverenigingen*

Gerbert Kraaykamp & Gaby Vullings

Verenigingen zijn een belangrijk aspect van het maatschappelijk middenveld in Nederland. Een relevante vraag is daarom, welke mensen hun vrije tijd besteden aan werk dat vooral ten goede komt aan anderen? In dit onderzoek bestuderen we de verenigingsparticipatie van Nijmeegse studenten. We onderscheiden een vijftal theoretische invalshoeken die mogelijk verklaren waarom studenten bestuurlijk en/of organisatorisch actief zijn in zo'n vereniging. Om onze verwachtingen te toetsen, gebruiken we een steekproef van 155 studenten van de Katholieke Universiteit Nijmegen die lid zijn van een studentenvereniging. Onze analyses wijzen allereerst uit dat de persoonlijkheid van een student relevant is; extraverte en altruïstische studenten zijn oververtegenwoordigd in het verenigingswerk. Niet verrassend blijken daarnaast de studenten met een zware studielast relatief weinig te participeren. Een belangrijke rol is weggelegd voor de vermeende voordelen van het doen van verenigingswerk later op de arbeidsmarkt. Studenten, die dergelijke baten onderkennen, vinden we relatief vaker in bestuursfuncties en organisatorische functies terug. Tot slot is vastgesteld dat het verenigingswerk vaak plaatsvindt in een vriendennetwerk van mensen die ook in het verenigingswerk actief zijn.

*Gerbert Kraaykamp &
Gaby Vullings
Vakgroep Sociologie
Universiteit Nijmegen
Postbus 9104
6500 HE Nijmegen
G.Kraaykamp@maw.kun.nl*

INTRODUCTIE

Verenigingen zijn een essentieel onderdeel van het maatschappelijk middenveld in het huidige Nederland. Meestal zijn verenigingen opgericht om een bepaalde activiteit mogelijk te maken, of om een zeker doel te bereiken (Wilson & Musick 1997). Zo houdt een sportclub zich bezig met het organiseren en coördineren van wedstrijden, terwijl Amnesty International een wereldwijde verbetering van de mensenrechten nastreeft. Een onbedoeld gevolg van verenigingsparticipatie is in veel gevallen echter dat leden onderling relaties aangaan, sociale bindingen ontstaan en er dus in maatschappelijke zin sociale cohesie tot stand komt (Wippler 1968; Van der Poel 1999). In moderne Westerse samenlevingen waar door individualisering traditionele banden met familie, kerk en partij steeds losser worden, is het fenomeen van verenigingsparticipatie derhalve uitermate belangrijk bij de bestudering van maatschappelijke cohesie (Putnam 1995). Een vraag die men zich kan stellen, is welke mensen heden ten dage in hun vrije uren, tijd willen besteden aan werk dat vooral ten goede komt aan anderen?

Het onderzoek naar vrijwilligerswerk kent al een vrij lange wetenschappelijke traditie (Boin & Van Dijk 1990; Lindeman 1996; Dekker 1999), maar het meer specifieke fenomeen verenigingswerk heeft tot nu toe relatief weinig aandacht gekregen. Men vindt verenigingswerk vaak onder de noemer van vrijwilligerswerk terug. Eén van de weinige Nederlandse empirische studies naar verenigingsparticipatie is "Maatschappelijke Participatie in een Middelgrote Stad" van Van Deth & Leijenaar (1994). Uit hun onderzoek blijkt dat actieve verenigingsleden relatief oud zijn en voornamelijk hoog opgeleid (zie ook Hooghe 1999a; De Groot & Siongers 1999). Onderzoek van Kraaykamp (1996) laat in een vergelijking zien dat actieve verenigingsleden over het algemeen iets hoger opgeleid zijn dan vrijwilligers. Verder zijn er relaties gevonden met sekse (ibid, Van Deth & Leijenaar 1994), hoeveelheid vrije tijd (Kraaykamp 1996; Bekkers 2000), het sociale netwerk (Van Deth & Leijenaar 1994, Warps & Prins 1999; Bekkers 2000) en de deelname in de jeugd (Van Deth & Leijenaar 1994).

In dit artikel bestuderen we de leden van Nijmeegse studentenverenigingen. Hieronder verstaan we een breed scala aan sportverenigingen, studieverenigingen, belangenorganisaties, gezelligheidsverenigingen en cultuurverenigingen. Dergelijke verenigingen zijn relatief belangrijk in het leven van studenten, hetgeen geïllustreerd wordt door het feit dat vrijwel alle Nijmeegse studenten lid zijn van één of meerdere verenigingen. Met ons onderzoek trachten we inzicht te krijgen in de redenen waarom studenten 'actief' zijn in zo'n vereniging. Als verenigingswerk beschouwen we alle (onbetaalde) organisatorische en bestuurlijke taken die men ten behoeve van een vereniging verricht. Onze keuze voor een onderzoekspopulatie van studenten is gebaseerd op drie redenen. Allereerst, hebben studenten relatief veel mogelijkheden om verenigingswerk te verrichten. Er is betrekkelijk veel aanbod en doordat studenten beginnen aan een nieuwe levensfase, ervaren zij relatief weinig beperkingen van eerdere keuzes. Ten tweede, biedt het studentenleven door de flexibiliteit veel gelegenheid zich in te zetten voor een vereniging. Het directe aantal contacten is in veel studies beperkt waardoor studenten veel mogelijkheden hebben de tijd (voor zelfstudie, bijbanen, uitgaan en verenigingswerk) zelf in te delen. Ten derde, zijn alle studenten hoog opgeleid. Een onderzoek onder studenten houdt dan als het ware in dat een belangrijke voorspeller van verenigingsparticipatie constant wordt verondersteld. Dit biedt meer ruimte aan andere bepalende factoren ter verklaring van de participatie in verenigingen. Aangezien vooral hoog opgeleide personen zich inzetten voor maatschappelijke organisaties, lijkt het voorts van belang na te gaan of en hoe deze belangstelling gevormd wordt bij hoog opgeleide, jongere leden van de Nederlandse samenleving.

De opbouw van het artikel is als volgt. In het tweede hoofdstuk worden de verschillen theorieën uiteengezet. In hoofdstuk drie wordt de gehanteerde onderzoeksmethode besproken, en in hoofdstuk vier de uitkomsten van de analyse. Het artikel eindigt in hoofdstuk vijf met een conclusie.

2. THEORETISCHE UITGANGSPUNTEN: WAAROM PARTICIPEREN STUDENTEN?

Om de vraag, waarom een student actief is in een vereniging, te beantwoorden, grijpen we terug op een aantal theoretische uitgangspunten (Boin & Van Dijk 1990; Lindeman 1996; Wilson & Musick 1997). In deze paragraaf bespreken we achtereenvolgens de verwachte invloeden van persoonlijkheidskenmerken, de restricties en gepercipieerde baten, een socialisatie in verenigingswerk, specifieke normatieve oriëntaties en netwerkaspecten.

2.1 Persoonlijkheidskenmerken

Om te beginnen veronderstellen we dat er psychologische verschillen tussen personen bestaan die inzicht bieden in het al dan niet deelnemen aan verenigingswerk. Om deze verschillen tussen individuen in kaart te brengen, hanteert men in de sociale psychologie de term persoonlijkheid (Hofstee & De Raad 1991; Kohnstamm 1992).

Een persoonlijkheidskenmerk dat men direct associeert met onbetaald werk verrichten voor een vereniging is altruïsme (Lindeman 1996). Verondersteld wordt dat een altruïstisch persoon uitgaat van het basisidee dat het welzijn van anderen belangrijk is. Gedrag is altruïstisch als men het vrijwillig verricht, het als doel heeft anderen te begunstigen en men niet verwacht er voor beloond te worden (Meertens & Von Grumbkow 1992; Lindeman 1996; Bekkers 2000). Aangezien deze kenmerken grotendeels opgaan voor verenigingswerk is onze verwachting dat altruïstisch ingestelde studenten actiever in verenigingen zullen zijn.

Extraversie is een tweede persoonlijkheidskenmerk dat relevant lijkt voor de verklaring van verenigingswerk (Lindeman 1996). Mensen met een relatief sterke behoefte aan externe prikkeling, stimulering en sociale contacten hebben een extraverte persoonlijkheid. Persoonskenmerken die naar extraversie verwijzen zijn onder andere energierijk, avontuurlijk, zelfbewust en levenslustig. Gegeven deze eigenschappen ligt het voor de hand te veronderstellen dat studenten met een extraverte persoonlijkheid eerder kiezen voor actieve vormen van vrijetijdsbesteding waarin de contacten met anderen essentieel zijn, zoals verenigingswerk.

2.2 Restricties en gepercipieerde baten

Een essentieel kenmerk van verenigingswerk is dat er veelal geen financiële beloning tegenover staat. Verenigingswerk kost echter wel tijd en moeite. Eerder onderzoek naar vrijwilligerswerk laat zien dat de hoeveelheid beschikbare tijd vaak een beperkende factor is (Kraaykamp 1996; Dekker 1999; Bekkers 2000); personen die veel verplichtingen van werk en/of gezin hebben, zijn minder vaak vrijwilliger. Ook voor het actief zijn van studenten in het verenigingsleven lijken zulke tijdsrestricties van belang. Met name de belasting die de gekozen studie met zich brengt is hier relevant. Daarbij is de verwachting dat vooral bèta-studies een zware studielast kennen. Ook kunnen nevenactiviteiten, zoals een bijbaan (wellicht uit financiële noodzaak) of zorgtaken, de mogelijkheden verminderen om actief te zijn.

Naast kosten zijn er ook voordelen verbonden aan het doen van vereni-

gingswerk. Door verenigingswerk investeert men als het ware in de eigen persoonlijke ontwikkeling (Boin & Van Dijk 1990; Wilson & Musick 1997). Een eerste mogelijk voordeel is de werkervaring die men via het verenigingswerk opdoet. In het IOWO-rapport 'Studievertraging bij bestuurlijk actieve studenten' van Warps & Prins (1999) komt ook naar voren dat studenten bestuurswerk zeggen te doen omdat het leerzaam is en men er arbeidservaring mee opdoet. Het verrichten van verenigingswerk is zo een nuttige investering in bruikbare persoonlijke vaardigheden. Ten tweede is het mogelijk via verenigingswerk sociale contacten te leggen. Deze contacten kunnen in de toekomst van pas komen bij het vinden van een baan op de arbeidsmarkt. Een derde voordeel ligt in het sociale karakter van het verenigingswerk. Door actief te zijn in een vereniging leert een student andere mensen kennen en investeert zodoende in zijn of haar sociale netwerk. In ons onderzoek is via een indirecte meting nagegaan welke voordelen actieve en niet-actieve studenten aan het doen van verenigingswerk verbinden. Onze verwachting is dat studenten die relatief veel voordelen percipiëren ook vaker actief in verenigingen zullen zijn.¹

2.3 Socialisatie in verenigingswerk

Voor veel vrijetijdsactiviteiten geldt dat men de belangstelling vaak al in de vroege jeugd ontwikkelt. Ook bij het doen van verenigingswerk door studenten kan een dergelijke socialisatie relevant zijn. Allereerst kan men de interesse voor het verenigingswerk van thuis uit mee krijgen (Van Deth & Leijenaar 1994). In de jeugd fungeren de ouders als een belangrijk rolmodel voor een kind. Kinderen observeren het gedrag van ouders en leren zodoende hoe zich te gedragen in sociale situaties (Meertens & Von Grumbkow 1992). Het opgroeien in een gezin waar de ouders regelmatig activiteiten verrichten voor een vrijwilligersorganisatie kan tot gevolg hebben dat men een positieve houding ten opzichte van het verenigingswerk ontwikkelt.

Ten tweede lijkt het bij een verklaring van verenigingswerk relevant na te gaan of een persoon zelf al eerder actief is geweest. Jeugdige betrokkenheid bij verenigingen kan een socialiserend effect hebben (Hooghe 1999b). Als het gaat om studenten is het dus van belang of men voor de studie al verenigingswerk verrichtte (Hodgkinson 1995; De Groot & Siongers 1999).

2.4 Normatieve oriëntatie

Diverse studies onderstrepen dat bij het verrichten van vrijwilligers-, en verenigingswerk de normatieve oriëntatie van een persoon relevant is (Kraaykamp 1996; Wilson & Musick 1997; De Hart 1999; Hooghe 1999a). Als het gaat om normatieve oriëntaties van belang voor vrijwilligerswerk onderscheidt Hustinx (1998) specifiek twee typen: de klassieke en de nieuwe vrijwilliger. De klassieke vrijwilliger zou vooral geleid worden door een collectief waardepatroon, zoals de christelijke ethiek of een links politiek erfgoed. Daarin staan dan waarden zoals naastenliefde, solidariteit en sociale betrokkenheid centraal (De Hart 1999; De Hart & Dekker 2000; Bekkers 2000). Onze verwachting is dus dat religieuze studenten positief staan ten opzichte van verenigingswerk, terwijl we ook bij

linkse studenten meer betrokkenheid bij het verenigingsleven veronderstellen.

De nieuwe vrijwilligers zouden daarentegen individualistisch zijn en zich niet langer met één overkoepelende ideologie identificeren (Hustinx 1998). De veronderstelling is dat zij vooral inspiratie halen uit post-materialistische waardepatronen, waarin zelfontplooiing, solidariteit en individuele vrijheid centraal staan. Het post-materialisme hecht dus zowel aan solidariteit als zelfontplooiing belang, terwijl deze waarden op het eerste gezicht nogal tegenstrijdig lijken (Hustinx 1998). Volgens het post-materialisme kan het zoeken naar persoonlijke identiteit en zelfontplooiing echter goed gecombineerd worden met de inzet voor anderen en sociale betrokkenheid. In ons onderzoek verwachten we van studenten die post-materialistische waarden onderschrijven relatief veel participatie in verenigingen.

2.5 Netwerkaspecten

Tenslotte veronderstellen we dat ook het sociale netwerk waarin iemand verkeert, van invloed is op de keuze om actief te zijn in een studentenvereniging. Vrijwilligers noemen ook vaak als één van de beweegredenen voor vrijwilligerswerk dat zij gevraagd zijn door een bekend iemand uit de organisatie (Lindeman 1996; Wilson & Musick 1997; Dekker 1999). Eerder onderzoek onder studenten toonde aan dat maar liefst 66% van de Nijmeegse bestuursleden van studentenorganisaties is gevraagd voor een dergelijke functie (Warps & Prins 1999). Ook kunnen vrienden die verenigingswerk verrichten informatie geven over de inhoud van het werk waardoor het aan aantrekkelijkheid wint. We veronderstellen daarom dat het voor de verklaring van verenigingswerk relevant is na te gaan hoeveel personen uit het sociale netwerk van een student actief zijn in een vereniging (Bekkers 2000).

Naast informatie geven vrienden ook sociale steun. Participatie in verenigingen zal hoogstwaarschijnlijk vooral tot emotionele en waarderingssteun leiden (Meertens & Von Grumbkow 1992). Hiermee bedoelt men dan het tonen van affectie, acceptatie en begrip. Het algemene idee uit de sociale netwerktheorieën is dat men emotionele steun en waardering voor gewenst gedrag vooral krijgt in homogene netwerken (Van Sonderen 1991). Meer specifiek verwachten we daarom dat hoe minder een student verschilt van de andere personen in zijn of haar netwerk, qua leeftijd en studierichting, des te vaker die student verenigingswerk zal verrichten.²

3. DATA EN MEETINSTRUMENTEN

3.1 Een survey naar de verenigingsparticipatie van Nijmeegse studenten

Om de bovengestelde onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden is het onderzoek 'Studentenverenigingen in Nijmegen 1999 (SVN 1999)' georganiseerd. Het SVN-1999 is een schriftelijke enquête onder 155 leden van Nijmeegse studentenverenigingen. Aangezien actieve verenigingsleden een minderheid binnen de Nijmeegse studentenbevolking vormen, is er voor gekozen een gestratificeerde steekproef te trekken, waarbij de

21 grootste studentenverenigingen zijn benaderd: 10 studieverenigingen, 3 gezelligheidsverenigingen, 3 belangen- of doelgroeporganisaties en 5 sport- of cultuurverenigingen. Er is contact gezocht met een bestuurslid (voorzitter of secretaris) met het verzoek om medewerking. Eén vereniging weigerde medewerking.

De contactpersoon is allereerst gevraagd om een aantal schriftelijke enquêtes te verspreiden onder de actieve leden. Daarbij is benadrukt dat met actieve leden niet slechts bestuursleden worden bedoeld maar ook leden die organisatorisch werk verrichten. Bij het selecteren van niet-actieve leden is aan de contactpersoon gevraagd uit het ledenbestand een steekproef van niet-actieve leden te trekken. Slechts 7 van de 20 verenigingen waren hiertoe bereid (weigeringen waren omwille van privacy-overwegingen). De niet-actieve leden van deze 7 verenigingen zijn telefonisch benaderd, waarbij een afspraak is gemaakt om de schriftelijke enquête over te dragen. Bij de 13 overige verenigingen zijn de niet-actieve leden op twee alternatieve manieren benaderd: ofwel de contactpersonen hebben zelf de niet-actieve leden benaderd (bij 8 verenigingen), ofwel de niet-actieve leden zijn op een activiteit benaderd, of in het geval van de studieverenigingen in de kantine van de desbetreffende studie (bij 5 verenigingen). Het uiteindelijke bestand kent een redelijke verdeling van actieve en niet-actieve leden over de verenigingen.

Van de 313 verstrekte vragenlijsten zijn er 155 ingevuld geretourneerd (respons percentage 49.5%). Daarbij hebben actieve leden (56.6%) vaker hun medewerking verleend dan niet-actieve leden (40.7%). Door de gehanteerde steekproefprocedure is het SVN-1999 bestand niet geschikt voor beschrijvende doeleinden, maar wel voor een verklarend onderzoek naar verschillen tussen actieve en niet-actieve verenigingsleden.

3.2 De meetinstrumenten

Een beschrijving van de kenmerken van de gebruikte meetinstrumenten is weergegeven in Bijlage 1. Alleen respondenten met volledige informatie op alle variabelen zijn in de analyses opgenomen (N=150). In dit artikel onderzoeken we drie aspecten van verenigingswerk in een studentenvereniging:

- Het verrichten van *bestuurstaken* voor een vereniging (0=nee; 1=ja)
- Het *organiseren van activiteiten* voor een vereniging of het *bestuurlijk actief* zijn (0=nee; 1=ja)
- Het *gemiddeld aantal uren* dat een student per week *actief* is ten behoeve van verenigingen (logaritme plus 1 uur).

De onafhankelijke variabelen zijn als volgt gemeten:

- Het persoonlijkheidskenmerk *altruïsme* is vastgesteld via een rangscore van de gemiddelde score op 8 vijf-punt items (Lindeman 1996). De schaal (alpha=.84) loopt van 0 tot 1.
- Het persoonlijkheidskenmerk *extraversie* is gemeten via een rangscore van de gemiddelde score op 5 vijf-punt items (Lindeman 1996). De schaal (alpha=.75) loopt van 0 tot 1.
- 5 Uur per week of betaald werk is gecodeerd als het hebben van een *betaalde baan* (0=geen betaald werk; 1=betaald werk).

- De *studiebelasting* is vastgesteld aan de hand van het gemiddelde op 4 vragen (5 categorieën) die inzet en tijdsinvestering meetten. Na berekening van rangscores loopt de schaal van 0 tot 1 (alpha=.68).
- Of men aan het doen van verenigingswerk voordelen verbindt met het oog op de *arbeidsloopbaan* is gemeten via de gemiddelde score op 4 vijf-punt items (uitspraken of men het verenigingswerk ziet als een manier om contacten te leggen, werkervaring op te doen, verrijking op het CV). Na berekening van rangscores loopt de schaal van 0 tot 1 (alpha=.69).
- *Vóór de studententijd* regelmatig, of vaak bestuurlijk en/of organisatorisch werk hebben verricht in een vereniging is gecodeerd als *eerder actief* (0=niet actief geweest; 1=eerder actief geweest).
- Als één van de ouders tussen het 6-de en 15-de levensjaar van de respondent regelmatig, of vaak bestuurlijk en/of organisatorisch werk heeft verricht voor een vereniging is dat gecodeerd als *ouders actief* (0=niet actief; 1=actief).
- *Religieus* (0=nee; 1=ja).
- *Post-materialisme*: bij de eerste zes voorkeuren van twaalf klassieke stellingen, tenminste vier post-materialistische stellingen (0=niet post-materialistisch; 1=post-materialistisch).
- *Linkse oriëntatie*: score op een 10-punt schaal (lopend van uiterst links naar uiterst rechts). Alle personen links van het midden zijn als links gecodeerd, alle anderen als rechts (0=rechts; 1=links).
- Het sociaal netwerk is in kaart gebracht met de affectieve methode van Van Sonderen (1991). Vervolgens is het *percentage netwerkliden dat actief* is in een vereniging gemeten; het *percentage netwerkliden dat meer dan 5 jaar in leeftijd verschilt* met de respondent; en het *percentage netwerkliden dat van opleidingsrichting verschilt* met de respondent. Alle percentages zijn gedeeld door 100 waardoor de schalen lopen van 0 tot 1.

Voor alle drie de afhankelijke kenmerken zijn zes multivariatie regressie-modellen opgesteld. Omdat het SVN-1999 bestand een relatief gering aantal respondenten bevat, maken we gebruik van een step-wise procedure waarbij de niet-significante kenmerken in elk volgend model worden weggelaten. Om hierbij zo voorzichtig mogelijk te zijn, hanteren we een significantiegrens van $p < .10$.

Bij de dichotome aspecten, bestuurswerk en organisatorisch verenigingswerk, hanteren we een logistisch regressie-model, terwijl we bij het aantal uren dat een student actief is een standaard lineair regressiemodel gebruiken. De tabel vermeldt de gestandaardiseerde coëfficiënten. Bij de logistische regressies presenteren we alleen de 'exp(b)', die men mag interpreteren als een kansverhouding (odds ratio). Een kansverhouding van 1 weerspiegelt de situatie waarin er geen verschillen bestaan tussen de categorieën van een onafhankelijk kenmerk, een kansverhouding index kleiner dan 1 een kleinere kans en een kansverhouding groter dan 1 een grotere kans.

4. UITKOMSTEN

4.1 Het bekleden van een bestuursfunctie in een studentenvereniging

In tabel 1 staat het bekleden van een bestuursfunctie onder de aandacht. In Model I worden de persoonskenmerken geïntroduceerd. Overduidelijk is dat leeftijd (binnen deze groep studenten) er niet toe doet, maar dat mannelijke studenten ongeveer 2 keer zo vaak een bestuursfunctie bekleden dan vrouwelijke. Dus, zelfs als het gaat om onbetaald werk zijn mannen oververtegenwoordigd in die functies waar beslissingen worden genomen. Verder zijn vooral extraverte studenten bestuurlijk actief; extraverte studenten hebben een ongeveer 5 keer zo grote kans aan het bestuurswerk van een vereniging deel te nemen dan niet-extraverte studenten. Gegeven hun behoefte aan externe prikkeling en sociale contacten is dat wellicht ook niet verwonderlijk.

Restricties en gepercipieerde baten voegen we in Model II toe. Van deze

Tabel 1. Kans^a op het bekleden van een bestuursfunctie binnen een Nijmeegse studentenvereniging (odd's ratio / exp (b) uit logistische regressie van zes modellen)^b

	Model I	Model II	Model III	Model IV	Model V	Model VI
Persoonskenmerken						
Leeftijd (-18)	1.00	-	-	-	-	-
Geslacht (vrouw=1)	.54*	.61~	.64	-	-	-
Persoonlijkheidskenmerk extraversie	4.95**	3.19~	5.35**	3.90*	4.21*	4.45*
Persoonlijkheidskenmerk altruïsme	.65	-	-	-	-	-
Restricties en gepercipieerde baten						
Betaalde baan naast studie	-	1.40	-	-	-	-
Gamma studierichting (ref=alfa)	-	2.11~	2.04~	2.06~	1.88	-
Bèta studierichting (ref=alfa)	-	1.96	1.98	2.42~	2.08	-
Studiebelasting	-	.21**	.24*	.21*	.18*	.22*
Gepercipieerde voordelen verenigingswerk	-	10.60***	13.02***	18.86***	24.54***	20.45***
Socialisatie in verenigingswerk						
Eerder actief in een vereniging	-	-	.77	-	2.31*	-
Ouders actief in een vereniging	-	-	2.31**	2.36*	-	2.59**
Normatieve oriëntatie						
Religieus	-	-	-	.49~	.47~	.42*
Post-materialistische oriëntatie	-	-	-	2.02*	1.96~	1.85~
Politiek links georiënteerd	-	-	-	.49~	.55	-
Netwerkaspecten						
% netwerk actief in vereniging	-	-	-	-	6.99*	12.18***
% netwerk >5 jaar leeftijdsverschil	-	-	-	-	.39	-
% netwerk verschil in opleidingsrichting	-	-	-	-	.55	-
Nagelkerke R ²	.089	.234	.263	.300	.351	.325

^a Kans < 1 geeft aan kans kleiner dan 50%, kans > 1 betekent meer dan 50% kans

^b Eenzijdig getoetst waarbij: ~ p < .10, * p < .05, ** p < .01, *** p < .001.

Bron: Studentenverenigingen in Nijmegen (SVN-1999: N=150).

aspecten blijkt vooral het veronderstelde arbeidsmarktvoordeel relevant. Studenten die onderschrijven dat verenigingswerk voordelen met zich brengt, treft men tien maal vaker in bestuursfuncties aan dan studenten die deze baten niet onderkennen. Van de restricties is vooral de belasting van de gevolgde studie belangrijk; studenten die veel tijd en energie moeten steken in hun opleiding hebben een ongeveer 5 (1/0.21) maal zo kleine kans actief te zijn als bestuurder in een vereniging, dan studenten met een weinig belastende studie. Net als in eerdere studies vinden we dus ook hier dat een zekere hoeveelheid vrij besteedbare tijd een voorwaarde is om aan verenigingswerk toe te komen. Van de socialisatiekenmerken in Model III is alleen het al dan niet actief geweest zijn van ouders enigszins van belang; studenten wiens ouders actief waren in een vereniging treft men ruim 2 keer zo vaak in bestuursfuncties aan dan studenten zonder dergelijke actieve ouders. Het eigen verenigingsverleden speelt echter geen rol van betekenis.

Model IV introduceert een drietal normatieve oriëntaties. Met name post-materialistische studenten blijken we iets vaker in bestuursfuncties aan te kunnen treffen. Blijkbaar vinden post-materialistische studenten in het bestuurswerk een aantrekkelijke combinatie van individuele ontplooiingsmogelijkheden en sociale betrokkenheid. Van het al dan niet religieus zijn en politiek links georiënteerd zijn vinden we bescheiden significante effecten. Deze effecten zijn echter tegengesteld aan onze verwachtingen; politiek linkse studenten en religieuze studenten blijkt men zo'n 2 maal minder vaak in bestuursfuncties aan te treffen, dan rechts georiënteerde studenten en niet-religieuze studenten. Model V betreft ten slotte netwerkaspecten in onze analyses. Het is niet verwonderlijk dat studenten met veel vrienden in verenigingen 7 maal vaker een bestuursfunctie bekleden dan studenten met een gering aantal verenigingsvrienden. Voor de verwachting dat studenten in homogene netwerken meer verenigingswerk verrichten dan studenten uit heterogene netwerken, wordt voor het bestuurswerk geen aanwijzing gevonden. Hiermee wordt het idee dat men affectieve steun vooral verkrijgt in homogene netwerken niet ondersteund.

In Model VI presenteren we het uiteindelijke model met alleen de significante effecten. Het zijn dan extraverte studenten, met weinig belastende studies, die toekomstige revenuen van verenigingswerk zien, met in het verenigingswerk actieve ouders, die niet religieus en post-materialistisch zijn, met veel actieve netwerkleden, die bestuursfuncties in studentenverenigingen bekleden.

4.2 Het actief zijn in een studentenvereniging

In tabel 2 (pagina 42) is gekeken naar het al dan niet bestuurlijk en/of organisatorisch actief zijn in een studentenvereniging. De vermelde coëfficiënten zijn vergelijkbaar met die uit tabel 1, hetgeen ook niet verwonderlijk is aangezien een deel van de activiteiten in een vereniging uit bestuurlijke taken bestaat (zoals in tabel 1 centraal stonden). Model I laat echter zien dat mannelijke en vrouwelijke studenten even vaak in algemene zin actief zijn in een vereniging, terwijl er een bescheiden leeftijds-effect naar voren komt; oudere studenten zijn iets vaker actief dan jonge-

re. Anders dan bij het bestuurlijk werk zijn het hier vooral studenten met een altruïstische persoonlijkheid die men in het organisatorisch verenigingswerk treft; altruïstisch ingestelde studenten nemen dus veelal de 'normale' dagelijkse verenigingsactiviteiten voor hun rekening, terwijl men extraverten meer op bestuurlijke posities aantreft. Uit Model II blijkt verder dat ook voor het doen van organisatorisch werk de studiebelasting een serieuze beperking is; studenten met een zware studielast hebben een 12.5 keer kleinere kans om actief te zijn dan een student met weinig studiebelasting. Verder zijn de studenten die de additionele voordelen van het verenigingswerk onderkennen 22 maal oververtegenwoordigd onder de actieve leden; blijkbaar is het voor veel studenten duidelijk dat een actieve rol in het verenigingswerk zich later op de arbeidsmarkt kan uitbetalen.

Van de socialisatiekenmerken zijn vooral de eigen eerdere ervaringen van belang (Model III); studenten die voor hun studietijd organisatorisch

Tabel 2. Kans^a op het het organisatorisch actief zijn in een Nijmeegse studentenvereniging (odd's ratio / exp (b) uit logistische regressie van zes modellen)^b

	Model I	Model II	Model III	Model IV	Model V	Model VI
Persoonskenmerken						
Leeftijd (-18)	1.18	1.21	1.14	-	-	-
Geslacht (vrouw=1)	.87	-	-	-	-	-
Persoonlijkheidskenmerk extraversie	4.17**	2.21	-	-	-	-
Persoonlijkheidskenmerk altruïsme	5.20**	9.99**	10.05**	8.44**	6.33**	6.14**
Restricties en gepercipieerde baten						
Betaalde baan naast studie	-	1.19	-	-	-	-
Gamma studierichting (ref=alfa)	-	1.11	.89	-	-	-
Bèta studierichting (ref=alfa)	-	2.52	2.12	-	-	-
Studiebelasting	-	.08**	.08**	.13**	.13**	.13**
Gepercipieerde voordelen verenigingswerk	-	22.06***	19.08***	11.25***	16.10***	15.58***
Socialisatie in verenigingswerk						
Eerder actief in een vereniging	-	-	3.38**	3.78**	2.97*	3.03*
Ouders actief in een vereniging	-	-	1.31	-	-	-
Normatieve oriëntatie						
Religieus	-	-	-	.96	-	-
Post-materialistische oriëntatie	-	-	-	1.32	-	-
Politiek links georiënteerd	-	-	-	.51	-	-
Netwerkaspecten						
% netwerk actief in vereniging	-	-	-	-	33.46***	39.74***
% netwerk >5 jaar leeftijdverschil	-	-	-	-	1.43	-
% netwerk verschil in opleidingsrichting	-	-	-	-	1.92	-
	110	295	338	320	403	401

actief waren, hebben een 3.4 keer grotere kans actief te zijn in een studentenvereniging dan studenten die dat niet waren. De verschillende normatieve oriëntaties blijken relatief onbelangrijk voor het organisatorisch verenigingswerk. Model IV laat zien dat linkse en rechtse studenten, gelovige en ongelovige studenten even vaak actief zijn in een studentenvereniging. Tot slot blijkt uit Model V dat een vriendenkring van verenigingsleden samengaat met een actieve bijdrage van de persoon in een vereniging ($\exp(b)=33.46$). Hierbij moeten we aantekenen dat met onze analyses niet duidelijk kan worden, of het actief zijn in een vereniging ook niet leidt tot meer vriendschappen met verenigingsleden (zie noot 2). De causale volgorde is in dit geval omgekeerd. De andere netwerkaspecten zijn niet significant; de homogeniteit van het netwerk is onbelangrijk bij het actief zijn in een vereniging.

Model VI geeft het definitieve model met alleen significante effecten. Het blijken vooral altruïstische studenten, met weinig belastende studies, die toekomstige revenuen van verenigingswerk zien, die eerder in het verenigingswerk actief waren en met actieve netwerkleden, te zijn die algemeen verenigingswerk verrichten.

4.3 Het aantal uren dat men actief is in een studentenvereniging

Om de daadwerkelijke belasting die het actief zijn in een vereniging met zich brengt te modelleren, gebruiken we tenslotte het gemiddeld aantal uren dat een student per week actief is³. Omdat deze variabele een kromlijng verloop kent, waarbij de respondenten grotendeels aan het begin van de verdeling zijn gelokaliseerd, is er voor gekozen de natuurlijke logaritme van het aantal uren te analyseren.

Model I in tabel 3 (pagina 43) laat zien dat vooral persoonskenmerken zeer belangrijk zijn in de verklaring van het aantal uur verenigingswerk dat men verricht. Oudere studenten en mannen besteden relatief veel tijd aan verenigingswerk. Verder blijken vooral extraverte personen veel uren aan een vereniging te spenderen. Gegeven hun behoefte aan prikkeling is deze activiteitendrang wellicht niet al te verassend. Echter, ook altruïstische persoonskennmerken zijn intensiever bij het verenigingswerk betrokken. Als verwacht is vooral de studiebelasting een belangrijke restrictie voor het doen van veel verenigingswerk, terwijl de gepercipieerde voordelen juist een belangrijke stimulans vormen om veel tijd aan een vereniging te besteden (Model II).

Uit Model III blijkt dat een socialisatie in het verenigingswerk door ouders of eigen ervaring geen rol speelt bij het aantal uren dat men actief is in een vereniging. Opmerkelijk is het dat vooral niet-religieuze studenten en rechtse studenten meer tijd in een vereniging stoppen dan religieuze en linkse studenten. Dit is tegengesteld aan onze verwachting maar conform de bevindingen in tabel 1 en 2. Van de netwerkaspecten uit Model V blijkt wederom alleen het aantal netwerkleden in de vereniging relevant; studenten met veel vrienden in studentenverenigingen stoppen veel tijd in het werk voor deze verenigingen.

Het uiteindelijke model VI laat zien dat oudere, extraverte en altruïstische met weinig belastende studies, die toekomstige revenuen

van verenigingswerk zien, die niet religieus en rechts zijn en veel actieve netwerkleden hebben, relatief veel uren aan het werken in studentenverenigingen besteden.

5. CONCLUSIE EN DISCUSSIE

In dit artikel is getracht een antwoord te geven op de vraag waarom studenten in hun vrije tijd actief zijn in een vereniging. Gebleken is dat de in het verenigingswerk actieve studenten een specifieke groep vormen, met bepaalde sociale kenmerken en persoonlijkheidskenmerken. Om te beginnen zijn de persoonskenmerken extraversie en altruïsme relevant gebleken. Beide persoonskenmerken leiden er toe dat men zich intensief inzet voor verenigingen. Echter, voor het organiseren van activiteiten blij-

Tabel 3. Tijd^a die men per week actief is in een Nijmeegse studentenvereniging (gestandaardiseerde bèta's uit ols-regressie op logaritme van aantal uren, binnen zes modellen)^b

	Model I	Model II	Model III	Model IV	Model V	Model VI
Persoonskenmerken						
Leeftijd (-18)	.17*	.16*	.14*	.17*	.20**	.20**
Geslacht (vrouw=1)	-.21**	-.17*	-.18*	-.13*	-.12*	-.12*
Persoonlijkheidskenmerk extraversie	.25**	.19*	.20**	.16*	.14*	.15*
Persoonlijkheidskenmerk altruïsme	.12*	.12*	.11*	.17*	.13*	.14*
Restricties en gepercipieerde baten						
Betaalde baan naast studie		.05				
Gamma studierichting (ref=alfa)		.14*	.12*			
Bèta studierichting (ref=alfa)		.08	.06			
Studiebelasting		-.18*	-.16*	-.16*	-.16*	-.16*
Gepercipieerde voordelen verenigingswerk		.22**	.21**	.24***	.24***	.24***
Socialisatie in verenigingswerk						
Eerder actief in een vereniging			.06			
Ouders actief in een vereniging			.09			
Normatieve oriëntatie						
Religieus				-.15*	-.16*	-.16*
Post-materialistische oriëntatie				.04		
Politiek links georiënteerd				-.16*	-.12*	-.11*
Netwerkaspecten						
% netwerk actief in vereniging					.30***	.31***
% netwerk >5 jaar leeftijdverschil					-.02	
% netwerk verschil in opleidingsrichting					-.03	
Verklaarde variantie	.127	.215	.225	.239	.329	.327

^a Hoe hoger, hoe meer uren, in vergelijking tot andere factoren; cijfers in tabel geven niet absolute aantallen uren weer.

^b Eenzijdig getoetst waarbij: ~ p < .10, * p < .05, ** p < .01, *** p < .001.

Bron: Studentenverenigingen in Nijmegen (SVN-1999: N=150).

ken verenigingen vooral afhankelijk van altruïstisch ingestelde leden, terwijl het besturen van de vereniging neerkomt op de extraverte personen. Kanttekening daarbij is dat deze persoonlijkheidseigenschappen nog geen inzicht geven in de capaciteiten van een persoon om te organiseren of te besturen.

Van de sociologische aspecten is vooral de ervaren studiebelasting belangrijk; studenten met een tijd vergende en intensieve studie vindt men minder vaak als actief lid in studentenverenigingen. Dit resultaat bevestigt eerder onderzoek naar vrijwilligerswerk dat aantoonde dat objectieve en subjectieve tijdsrestricties zeer bepalend zijn bij de beslissing al dan niet actief te zijn. Het verenigingswerk zal daarom ook in de toekomst wel afhankelijk blijven van personen met veel vrije tijd en van personen die hun beperkte vrije tijd goed weten te managen. Als een student arbeidsmarktvoordelen verbindt aan het doen van verenigingswerk leidt dat tot een grotere betrokkenheid bij de vereniging. Men verwacht blijkbaar de opgedane bestuurservaring en opgebouwde sociale contacten te kunnen benutten in een toekomstige arbeidsloopbaan. Ondanks de eerder gememoriseerde meetproblemen lijkt het ons ook niet onaannemelijk dat verenigingswerk zich uitbetaalt. Het leiding kunnen geven en kunnen organiseren zijn onmiskenbaar kwaliteiten die op de arbeidsmarkt gewild zijn. Het verenigingsleven biedt als het ware voor jongeren een ideale omgeving deze capaciteiten te trainen zonder direct te worden afgerekend in termen van 'output'.

De drie onderscheiden waardepatronen blijken vrij weinig verklarende kracht te bezitten; een religieuze, post-materialistische en/of linkse oriëntatie bepaalt slechts in geringe mate het actief zijn van studenten. Het vermoeden is dat dit mede een gevolg is van de keuze voor verenigingsparticipatie van studenten. De meerderheid van de onderzochte studentenverenigingen kent geen ideologische doelstelling. Het zijn veelal verenigingen gericht op het bieden van een ontmoetingsplaats, of op het organiseren van activiteiten. Religieus of politiek gemotiveerde personen zullen in het actief participeren in dergelijke verenigingen hoogstwaarschijnlijk minder geïnteresseerd zijn. Religie en politieke overtuiging spelen vermoedelijk meer een rol bij deelname aan verenigingen met expliciete doelstellingen, zoals politieke partijen, kerkverenigingen en actiegroepen.

Van de netwerkaspecten blijkt vooral het aantal vrienden dat actief is een studentenvereniging relevant. Dit is ook niet verwonderlijk omdat voor studenten die heel actief zijn, en dus veel tijd op een vereniging doorbrengen, de vriendenkring grotendeels uit mede-verenigingsleden zal bestaan. Hierdoor moet men de verklaringmogelijkheden van dit aspect echter wel relativeren, omdat onduidelijk is of een student nu actief wordt omdat zijn/haar vrienden actief waren, of dat men vrienden wordt met actieve gelijkgestemde verenigingsleden. Over deze kwestie moet toekomstig onderzoek meer duidelijkheid verschaffen. Wel is duidelijk dat het verenigingsleven voor studenten de mogelijkheid biedt gelijkgestemde personen te ontmoeten, actief bezig te zijn en bevriend te raken met anderen. In deze zin ontstaan ook in studentenverenigingen sociale bindingen die van belang zijn voor het in stand houden van de sociale cohesie in een samenleving.

BIJLAGE 1

Beschrijving van de meetinstrumenten

Kenmerken	Gemid- delde	St. de- viatie	Mini- mum	Maxi- mum
Aspecten van verenigingsparticipatie				
Actief lid van studentenvereniging	.72	.45	0	1
Bestuurslid van studentenvereniging	.37	.49	0	1
Uren actief in studentenvereniging (nat. log)	.99	.94	0	3.16
Persoonskenmerken				
Leeftijd (-18)	3.26	1.66	0	8
Geslacht (vrouw=1)	.59	.49	0	1
Persoonlijkheidskenmerk extraversie	.50	.29	0	1
Persoonlijkheidskenmerk altruïsme	.50	.29	0	1
Restricties en gepercipieerde baten				
Betaalde baan naast studie	.55	.50	0	1
Alfa studierichting	.24	.43	0	1
Gamma studierichting	.43	.50	0	1
Bèta studierichting	.33	.47	0	1
Studiebelasting	.50	.29	0	1
Gepercipieerde voordelen verenigingswerk	.50	.29	0	1
Socialisatie in verenigingswerk				
Eerder actief in verenigingswerk	.41	.49	0	1
Ouders actief in verenigingswerk	.45	.50	0	1
Normatieve oriëntatie				
Religieus	.32	.47	0	1
Post-materialistische oriëntatie	.35	.48	0	1
Politiek links georiënteerd	.77	.42	0	1
Netwerkaspecten				
% netwerk actief in vereniging	.42	.23	0	1
% netwerk >5 jaar leeftijdverschil	.32	.16	0	0.86
% netwerk verschil in opleidingsrichting	.80	.19	0.28	1

NOTEN

Het is in onze opzet niet empirisch vast te stellen of de gepercipieerde baten van verenigingswerk daadwerkelijk vooraf gaan aan de beslissing om te participeren. Het kan zo zijn dat men nadat men heeft besloten verenigingswerk te doen de baten ervan gaat zien. Wij veronderstellen echter dat deze redenering hier niet erg waarschijnlijk is.

Bij het vaststellen van de effecten van het sociale netwerk in cross-sectie onderzoek is de richting van de beïnvloeding een relevant probleem. Is het zo dat vrienden een persoon stimuleren om te participeren in een vereniging, of is het zo dat de persoon vrienden heeft aangespoord om ook actief te worden? Beide situaties leiden in empirische zin tot een homogeen netwerk in relatie tot verenigingslidmaatschap, leeftijd en studierichting.

Ter controle is ook een model geschat waarbij de studenten die niet actief zijn in een vereniging zijn verwijderd (n=42). Men zou immers kunnen betogen dat

anders in de verklaring van het aantal uren dat men actief is, ook het al dan niet actief zijn doorklinkt. De coëfficiënten in dit model lijken echter sterk op die gepresenteerd worden in Tabel 3. Alleen de effecten van leeftijd, altruïsme en de gepercipieerde baten van verenigingswerk zijn niet langer significant. Gegeven het geringe aantal cases dat in dit model resteert (n=108) en het feit dat het hier een simultane beslissing betreft, is er voor gekozen het model inclusief de niet-actieven te presenteren.

LITERATUUR

- Bekkers, R. (2000). Kerklidmaatschap en participatie in vrijwilligerswerk. Een kwestie van psychologische dispositie of sociale organisatie? *Sociologische Gids*, 4, 268-292.
- Boin, R. & J. van Dijk (1990). Vrijwilligerswerk: determinanten van de deelname en tijdsbesteding. *Tijdschrift voor ArbeidsVraagstukken*, 6, 62-78.
- Dekker, P. (1999). *Vrijwilligerswerk vergeleken*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Deth, J. van & M. Leijenaar (1994). *Maatschappelijke participatie in een middelgrote stad*. Rijswijk/Den Haag: SCP/VUGA.
- Groot, S. de & J. Siongers (1999). Schoolse en niet-schoolse participatie bij jongeren. in: *Tijdschrift voor Sociologie*, 20, 471-500.
- Hart, J., de (1999). Godsdiens, maatschappelijke participatie en sociaal kapitaal. in: P. Dekker (red.) *Vrijwilligerswerk vergeleken* (pp. 207-248). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Hart, J., de & P. Dekker (1999). Kerkelijkheid en maatschappelijke participatie in Nederland. in: *Tijdschrift voor Sociologie*, 20, 367-394.
- Hodgkinson, V. A. (1995). Key factors influencing caring, involvement, and community. in: P.G. Schervish et al. (red.). *Care and community in modern society* (pp. 21-50). San Francisco: Jossey-Bass publishers.
- Hofstee, W.K.B. & B. de Raad (1991). Persoonlijheidsstructuur: de AB₃Ctaxonomie van Nederlandse eigenschapstermen. *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie*, 46, 262-274.
- Hooghe, M. (1999a). Cumulatieve participatiepatronen en de democratiserende functie van het verenigingsleven. Het socialisatie- en betrokkenheidseffect van participatie aan vrijwillige verenigingen. *Sociale Wetenschappen*, 24-51.
- Hooghe, M. (1999b). Culturele en maatschappelijke kenmerken en het participatieniveau van de Vlaamse bevolking. in: *Tijdschrift voor Sociologie*, 20, 333-366.
- Hustinx, L. (1998). Jongeren en hun vrijwillig engagement: Een nieuwe stijl van vrijwilligerswerk? *Tijdschrift voor Sociologie*, 19, 111-147.
- Kohnstamm, G.A. (1992). Ontwikkelingen in de persoonlijkheidspsychologie: de opkomst van de Big Five. *Pedagogische Studen*, 69, 3-11.
- Kraaykamp, G. (1996). Ontwikkelingen in de sociale segmentering van vrijetijdsbesteding. in: H.B.G. Ganzeboom & W.C. Ultee (red.). *De sociale segmentatie van Nederland in 2015* (pp. 171-204). Den Haag: SDU.
- Lindeman, E.M. (1996). *Participatie in vrijwilligerswerk*. Amsterdam: Thesis Publishers.
- Meertens, R.W. & J. von Grumbkow (1992). *Sociale psychologie*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Poel, H., van der (1999). *Tijd voor vrijheid. Inleiding tot de studie van de vrijetijd*. Amsterdam: Boom.
- Putnam, R.D. (1995). Bowling alone: America's declining social capital. *Journal of Democracy*, 6, 65-78.

Sonderen, E. van (1991). *Het Meten van Sociale Steun*. Groningen: Universiteit Groningen.

Warps, J. & J. Prins (1999). *Studievertraging bij bestuurlijk actieve studenten*. Nijmegen: IOWO.

Wilson, J. & M. Musick (1997). Who cares? Toward an integrated theory of volunteer work. *American Sociological Review*, 62, 694-713.

Wippler, R. (1968). *Sociale determinanten van het vrijetijdsgedrag*. Assen: Van Gorcum.